

Ana Bogatu

INTERPRETAREA DINAMICII VOCABULARULUI DIN PERSPECTIVA PRINCIPIULUI SISTEMIC ȘI ISTORIC

Limba, după Humboldt, nu mai este *ergon* (produs), ci *energeea* (activitate), aflându-se în continuă mișcare, evoluție, dezvoltare. E. Coșeriu menționează: „Nu există limba ca *ergon*. *Ergon*-ul există numai ca o abstracție. Adică unde putem găsi limba? Într-o gramatică și într-un dicționar. Adică putem «extrage» limba, pe când textul îl avem” [1, p. 66].

Vorbitorul este convins că realizează mereu aceeași limbă, că nu vorbește altă limbă, și că el nu face altceva decât să continue tradiția. Când adoptă ceva nou, adoptă fiindcă așa „se zice”, considerând că asta ține de limbă deja, că în limbă se zice așa [2, p. 87].

Datorită faptelor menționate mai sus, precum și a altor fapte (precum globalizarea, terminologizarea ș.a.) direcțiile de cercetare lingvistice referitoare la dinamica vocabularului fac obiectul acestui demers. În ultimul timp acest subiect continuă să fie discutat pe larg în literatura de specialitate, dar suscită o serie de întrebări: De ce se diminuează sau nu se pornește de la faptul că limba este un sistem de semne, iar dinamica vocabularului nu poate fi studiată obiectiv, profund și amplu decât în diacronie, ori cine nu cunoaște istoria limbii nu poate „situa” limba în diacronie, nu o poate analiza sincronic.

În secolul XXI lingvistica a acumulat un volum enorm de date concrete privind materia (substanța) limbii, precum și dinamica ei. Deci scopul și intenția noastră este de a investiga nu numai latura observabilă, adică nu numai fenomenele ce țin de problematica actuală, ci să pornim de la structură, adică de la rețeaua de relații dintre unitățile limbii, asupra căreia a atras atenția în mod special F. de Saussure.

În procesul studierii acestei laturi a problemei, structuraliștii au admis în sincronie exagerări, care și-au găsit întruchiparea în glosematică (care recunoștea numai forma și nu lua în considerație materia, substanța limbii).

Limba, ca sistem de semne, își are procedeele corespunzătoare de cercetare. Dar, dacă caracterul de sistem al limbii nu mai trezește îndoieli, atunci de ce studierea sistemică și funcțională nu este acceptată la fel de univoc atunci când se studiază dinamica vocabularului?

În virtutea faptului că tratarea structural-sistemică și funcțională a limbii dă preferință stărilor ei sincronice, acestea, de multe ori, i se atribuie antiistorismul, adică se realizează unele studii de suprafață, care aparent sunt „în vogă” ori „acoperă” necesitățile moderne ale vocabularului. Deci este imposibil să recunoști sistemul în limbă dacă nu recunoști modul sistemic de studiere a acesteia.

Atunci când vorbim de sistem trebuie să recunoaștem că această noțiune nu este proprie doar lingvisticii, ci și altor domenii, dar care înțeleg și susțin latura care îi interesează. În lingvistică, trebuie să studiem nu numai mișcarea pură, ci sistemul în mișcare, iar pentru aceasta este necesar, mai întâi, identificarea fenomenului glotic, precum și dezvoltarea

caracterului de sistem. Deci tratarea sistemică trebuie să preceadă tratarea istorică, deoarece dezvoltarea istorică constituie o desfășurare în timp a legii sistemului [3, p. 181].

Sigur, atunci când se dorește abordarea unui fenomen lingvistic este logic, mai întâi, să se cunoască ce reprezintă fenomenul dat în cadrul sistemului, pentru a putea urmări schimbările care au survenit cu timpul în cadrul lui, deoarece numai așa se poate face un studiu complex al vocabularului.

Mioara Avram susține că pentru a raporta cele două aspecte funcționale ale dinamicii vocabularului, în plan vertical și orizontal, trebuie nuanțată sincronia și diacronia [4, p. 293]. Pentru diacronie este într-adevăr specific mișcarea pe verticală, schimbarea de la o etapă la alta. Pentru sincronie trebuie precizat mai întâi ce se înțelege prin aceasta: în secțiuni strict sincronice, care reprezintă limba la un moment dat. Dinamica se manifestă în plan orizontal, în varietate, dar dacă se consideră sincronie situația limbii dintr-o perioadă mai mică sau mai mare, mergând până la un secol, manifestările dinamicii în plan vertical sunt inerente. Oricum, perspectiva diacronică intervine în studierea varietății sincronice atunci când se disting inovațiile de elemente conservatoare.

Tentativele științei de a cuprinde în calitate de obiecte de studiu noi zone ale realității, noi dimensiuni ale acesteia, au generat contrapunerea falsă dintre reprezentările structural-sistemică (stative, sincronice) și cele istorico-genetice [5, p. 11]. De aceea, în procesul cunoașterii științifice atât adepții noilor concepții, cât și oponenții lor puneau în opoziție istorismul și sistemicitatea, evoluția și organizarea, diacronia și sincronia. Cu toate acestea, trebuie de recunoscut faptul că din momentul în care unul dintre punctele de vedere aflate în confruntare începea să pretindă la exclusivism, el devenea unilateral și abstract, și, de fapt, își închidea calea spre perceperea globală a obiectelor din realitate, care întotdeauna sunt și complex organizate, adică sistemică, și aflate în permanentă dezvoltare, adică dinamice, dar care necesită o abordare mai mult sau mai puțin istorică.

În lingvistica teoretică modernă până acum se poartă discuții între reprezentanții a două direcții de cercetare, adică adepții studierii preponderent istorice și adepții studierii preponderent structural-sistemică și funcționale, dar nici unii, nici alții nu neagă totalmente tratarea contrară, apărând mereu polemici dure, exagerări.

Adepții tratării structural-sistemică îi numesc pe „adversarii” lor de idei – *tradiționaliști*, și le reproșează faptul că privesc cu scepticism necesitatea studierii sistemică a limbii în sincronie.

Adepții tratării istorice a limbii îi numesc pe „adversarii” lor – *structuraliști*, și le reproșează faptul că ei pretind la mai mult decât se admite în știință, că își consideră concepțiile ca fiind ele singurele juste, că ignorează istoria și văd în limbă numai sistemul.

Cu toate acestea, trebuie de conștientizat faptul că principiul istoricului și principiul structural-sistemic, numai luate împreună vor asigura tratarea nesuperficială, ci aprofundată a faptelor de limbă. Deci ambele metode de cercetare ale faptelor de limbă sunt necesare, și, fiecare dintre ele este necesară, și, fiecare dintre ele urmează a fi aplicată atunci și acolo, unde ea este mai adecvată scopului cercetării: pentru a contribui la constituirea și consolidarea lingvisticii integrale, susținute de corifeul științei despre limbă, Eugen Coșeriu.

Deci în funcție de preocupările și caracterul întregului investigat, ori a părților acestui întreg, în centrul atenției lui se vor afla legăturile generale existente obiectiv, dintre părțile întregului și legitățile acestei legături.

Prin urmare, examinarea istorică și sistemică a faptelor de limbă nu este numai o alternativă: se cere și sinteza caracteristicilor și determinărilor sistemice și istorice ale întregului, întrucât conlucrarea ambelor metode este o condiție *sine qua non*.

Înțelegerea sistemică a limbii nu anulează însă realitatea caracterului istoric al fenomenului, evoluția limbii nu a fost niciodată negată. Această nouă optică, care conciliază sincronia și diacronia, impune noi exigențe metodologice atât descrierii sincronice, cât și cercetării istorice a fenomenului lingvistic.

Referințe bibliografice

1. E. Coșeriu. *Lingvistica integrală*. – București, 1996, Editura Fundației Culturale Române.
2. E. Coșeriu. *Sincronie, diacronie și istorie*. – București, 1997.
3. M. Sala. *Enciclopedia limbii române*. – București, 2001.
4. M. Avram. *Unificarea limbii noastre literare și cultivarea limbii în România interbelică*. În: *LR XLVII*, 1998, 5-6, p. 293-303.
5. Silviu Berejan. *Itinerar sociolingvistic*. – Chișinău, 2007.

Institutul de Filologie
(Chișinău)